

NORSK VARNING TILL SVERIGE:

FÖRSVARSAVTAL MED USA SKAPAR FARLIGA SPÄNNINGAR

Skrev under liknande avtal som Sverige redan 2021: ”Hotet mot Norden ökar med amerikanska baserna”

Med de 47 nya baserna på nordisk mark, där amerikanska styrkor ska lyda under amerikanska lagar, har USA täckt hela gränsen mot Ryssland från Norska havet till Svarta havet. Det säger Bitte Vatvedt, som har lett den norska aktionen mot de nordiska ländernas försvarstal med USA.

– På kort tid har USA ökat sin närvaro i Arktis och Östersjön, ett område som de nordiska länderna tidigare har sagt ska präglas av låg spänning.

Idag hissas den svenska flaggan vid Natos högkvarter i Bryssel. 200 år av alliansfrihet är över. Men redan i december undertecknades ett avtal som ändrar förutsättningarna för den svenska alliansfriheten i grunden. Och som inte har med Nato att göra. Ett avtal direkt med USA som ger landet rätt att använda 17 militäranläggningar i Sverige och placera militär, deras anhöriga och civil personal i landet. USA:s militära styrkor ska lyda under amerikanska lagar och USA får rätt att förvara vapensystem här.

– Det här avtalet har ingenting med Nato att göra. Det är ett avtal mellan USA och ett enskilt land efter initiativ från USA. Det är samma avtal som gäller för de andra 800 baserna som USA har i omkring 90 länder i världen, säger Bitte Vatvedt.

Norge skrev på 2021

Hon är tidigare journalist på norska NRK. När ett liknande så kallat DCA (Defence cooperation agreement) plötsligt undertecknades av USA och Norge 2021, efter att länderna redan befunnit sig under samma Nato-paraply i mer än 70 år, började hon rota i vad det egentligen handlade om. Det fick henne att engagera sig i freds rörelsen och leda aktionskampanjen mot avtalets godkännande i norska stortinget.

Nu varnar hon Sverige för konsekvenserna.

– Det viktiga med de avtal som de nordiska länderna har skrivit under är att USA nu har baser från Thule på Grönland till Estland och vidare genom Lettland, Litauen, Polen, Rumänien och Ungern. Längs hela den ryska gränsen från Norska havet till Svarta havet, säger Bitte Vatvedt.

Slutet på baspolitiken

Sedan Norge gick med i Nato har det funnits ett undantag för amerikanska baser på norsk mark. Norska regeringen lovade dåvarande Sovjetunionen att ”aldrig ingå någon överenskommelse med andra stater som innebär förpliktelser för Norge att öppna baser för främmande makters stridskrafter på norsk territorium, så länge Norge inte är utsatt för angrepp”. Det här löftet har kallats för den norska ”baspolitiken” och har hittills inneburit att USA och Nato inte har kunnat ha någon permanent närvaro i Norge.

Nu menar Bitte Vatvedt och den norska fredsrörelsen att baspolitiken har övergetts.

– I avtalet mellan Norge och USA kommer man runt det genom att kalla baserna för ”omforente områder”, ett helt nytt norsk ord, säger hon.

Partiet Rødt röstade tillsammans med Sosialistisk Venstreparti och Miljøpartiet de grønne emot avtalet med USA i stortinget. Bjørnar Moxnes, Rødts talesperson i utrikes- och säkerhetspolitik, säger att kritiken framför allt handlar om just baspolitiken.

– Att främmande makter inte ska ha militärbaser på norsk mark i fredstid har varit viktigt för att förhindra att Norge blir ett militärt transportområde, och för att säkra låg spänning i vårt område. Nu får en stormakt – inte en organisation eller en allians som vi är med i, utan en stormakt – myndighet att utöva fysisk makt över våra invånare, säger han.

Det avtal som Norge undertecknade 2021, och som nu även Danmark, Finland och Sverige har skrivit under egna varianter av, ger USA rätt att i princip skapa USA-styrda områden i de nordiska länderna. Militär personal, anhöriga och civila leverantörer ska få resa in och ut ur länderna utan pass- och viseringskrav, de ska inte omfattas av lokala regler om skatter och arbetsvillkor och de kommer lyda under amerikanska lagar, även när det gäller brott begångna i de nordiska länderna.

”Glömma kärnvapenförbudet”

Sverige har precis som Norge, Finland och Danmark av sagt sig rätten att åtala och döma amerikansk personal annat än i fall som kan anses ha ”särskild betydelse”. USA får inte bara tillträde till ett antal militärbaser i länderna utan har också rätt att på de baserna upprätta områden som bara USA har tillträde till. Där får de förvara vapen utan att de nordiska länderna har rätt att kontrollera vilka, USA ska bara informera om vad som transporteras in. USA får själva ansvara för säkerheten och ordningen på

området och USA:s militärpolis får även bevaka civila områden som ligger i anslutning till baserna.

– USA får i princip göra vad de vill på de här områdena, säger Bitte Vatvedt.

Norge har sedan Natointrädet också haft ett förbud mot kärnvapen på norsk jord under fredstid. Trots att det står särskilt inskrivet i det norska avtalet med USA att kärnvapen inte ska få lagras på norsk territorium så säger Bitte Vatvedt att Norge kan glömma sitt kärnvapenförbud.

– I och med att Norge har gett ifrån sig rätten att kontrollera om USA har fört in atomvapen till de norska baserna är bestämmelsen om inga kärnvapen i fredstid värdelös.

Vi vet att USA redan idag övar med norska F-35 plan som är utrustade för att kunna bestyckas med kärnvapen. Norges geografiska placering i förhållande till Rysslands huvudatombas på Kolahalvön gör också Norge särskilt viktigt. Det här ökar atomfaran för alla de nordiska länderna, säger hon.

Norge som bombmål

Den norska regeringen har svarat att avtalet med USA inte innebär någon förändringen av vare sig kärnvapenförbudet eller baspolitiken. Men Bjørnar Moxnes i Rødt har svårt att se vad som skulle vara skillnaden mellan de militärområden som USA nu har fått tillgång till och reguljära baser.

– Avtalet sätter inget tak för hur stora amerikanska styrkor som får komma eller hur länge de får vara här. De finns heller inget krav på att deras aktiviteter på norsk mark endast ska gälla träning eller stöd i krissituationer. Vi har inte rätt att definiera vad som utgör ett säkerhetshot eller hur USA ska besvara det som de uppfattar som ett säkerhetshot på norsk jord. Rødt anser att det är till förväxling likt en främmande stridsmakts militärbas.

Både Bjørnar Moxnes och Bitte Vatvedt anser att hotet mot Norge har ökat avsevärt efter att det nya avtalet undertecknades.

– Norge blir ett svårt utsatt bombmål, säger Bitte Vatvedt och jämför med attackerna som Irankopplade grupper utfört mot amerikanska baser i Jordanien, Syrien och Irak och som lett till militära svarsaktioner från USA.

– När spänningen mellan kärnvapenmakterna ökar har behovet av nationell kontroll över säkerhetspolitiken och möjligheten att upprätthålla en låg konfliktnivå i vårt närområde blivit ännu viktigare. Avtalet med USA bidrar dessvärre med motsatsen. USA kan nu kräva saker som tidigare var helt otänkbara. Det har redan lett till ett nytt knäfall i form av att USA i början av året bad om att få tredubbla antalet baser i Norge, säger Bjørnar Moxnes.

USA:s intressen

I Sverige ska riksdagen rösta om det svenska avtalet med USA senare i år. Socialdemokraterna, som kräver att Sverige inte ska ha varken kärnvapen eller permanenta Natobaser på svenskt territorium i fredstid, välkomnar ändå avtalet med USA. Håkan Svenneling, utrikespolitisk talesperson för Vänsterpartiet, är mer skeptisk.

– Det finns en risk att det blir som i Norge, att man har en ständig rotation på anläggningarna, vilket i praktiken gör att det blir en permanent bas av det. Vi ska sätta oss och analysera avtalet mer noga och diskutera det med våra nordiska kollegor, just utifrån bland annat den aspekten, säger han till Dagens ETC.

Varför skulle det vara ett problem att amerikansk militär mer eller mindre permanent vistas i Sverige?

– Därför att vi då ger dem en möjlighet att agera utifrån svensk territorium. Och att de då kan agera emot svenska säkerhetsintressen. Det här avtalet kommer leda till en ökad möjlighet för USA att styra svensk säkerhetspolitik och hänvisa till sina intressen i det, säger Håkan Svenneling.

Försvarsminister Pål Jonson (M) svarar i ett mejl att det är viktigt för Sverige att ha ett separat avtal med USA trots Nato-medlemskapet.

– Avtalet är en förutsättning för att USA ska vara villigt att närvara med militära styrkor i ett annat land, i större omfattning än för tillfälliga besök och i samband med tillfällig övningsverksamhet. Vi vill se amerikansk närvaro under en längre period då det möjliggör stöd innan eller tidigt i ett hotande skede. Det är stabiliserande och tröskelhöjande för vår region. Andra allierade har inte lyft behovet av att få motsvarande rättigheter och privilegier som finns i DCA-avtalet, säger han.

ULRIKA LINDAHL
ulrika.lindahl@etc.se